

En l'article AIELO he demostrat que el nom dels dos pobles *Aielo* ve del mateix origen, amb la lleugera variant d'evolució que ja hem explicat. I en l'article AIALT hem vist que el nom d'aquesta vella alqueria dels moriscos resistents de la vall de Pop (Castell de Castells) prové del derivat *AIALDI, format amb el sufix -DI, normal en basc per formar col·lectius de noms de plantes (*Arantzadi* etc.). D'aquí l'ús com a NP de moriscos: *Ayeaut* a. 1409, un morisc de les llistes del Coll de Rates, i *Aials* morisc de Senija a. 1600 (V. les cites xxxvi, 106.6): segurament anomenats amb un gentilici *Ayaldí* del tipus nisba, on l'àrab vulgar retrotrau l'accent a la síl·laba penúltima sempre que és tancada: doncs *Ayáldi*, i *Ayals* en plural.

En fi, en aqueix art. *Aialt* (p.35), afegeixo encara tot una corrua d'altres NLL menors valencians provinents de les bases AIALDI i *Ajel·la*. Afegim-hi, en el terme mateix de Novelda una forma que confirma la professora M. J. Navarro de Crevillent: és Serra d'*Aiala* amb *á* (carta de IX-1995), variant més conservadora de la pron. aràbiga: amb variant *Aiela* (xxxvii, 53.18, 56.23, 65.4, *IGC* 50' x 22'), situada entre el seu terme i el de L'Alguenya, consistent en una casa i la Serra d'*Aiela*, que separa els dos termes; i entre els «montes públics no clasificados» s'hi cataloga una «Cará d'Ayala (*GGRV*, 924, 704) (< *carada* 'vessant, cara de serrat'.

Unes dades d'època romana, que hom proposa situar entorn d'Elda i Aspe, es podrien pendre com suggerint una altra etim. Que *Ildum* fos la seu d'una diòcesi visigòtica és afirmació sense cap valor, sabut que la malfamada «Hitación de Wamba» és un text forjat o molt deturpat.

Sanchis Guarner (*Introd. a la Hist. Ling. de Val.*, p. 207) diu que «*Elda* seria *Ildum* en itineraris romans» (sols perquè nota vaga fesomia ibèrica als docs.). Però és una nota a la lleugera que he de desmentir rotundament. Es tracta només de l'*Itinerari Antonini* (S. III), però és una mansió o parada que consta inequívocament com situada molt lluny d'Elda: molt més al N. de València, menys de mig camí de Tortosa a Saguntum.

Aquest itinerari compta 178 milles de Tortosa a «Intibili» i 27 més a *Ildum*, i d'allí 44 més fins a *Saguntum*; amb un *Sepelaci* ignot, entremig; i encara més, d'allí fins a *Valentia* (ed. Wesseling, p. 43); i com que coincideix amb les altres dades que en forneixen Holder (*Altcelt. Spr.* II, 3l, que la cita també en l'itin. Vicarello), el mateix Sanchis Guarner en la nota d'*AlcM* ja va ometre tot això, i es limità a dir «probablement pre-romà».

En els itineraris romans de la zona Sud hi ha dades més pertinents, però tèrbols i contradictòries. El mateix Itin. Antoní compta des de València 2 milles al Xúquer (*Sucronem*), 22 + 8 a llocs inconeguts

de nom insignificantiu «ad *Statuas*», «ad *Terras*»), 24 *Adello*, 24 *Aspis*, 24 *Ilici* ['Elx'], en fi, *Thiar* (identitat infidedigna i controvertida) ⁴ i *Cartago Spartaria* (Cartagena) (ed. Wesseling, p. 42). Si «*Aspis*» és *Aspe*, com sembla segur, i hi ha encara 4 milles més al Nord fins *Adello*, aquest hauria de ser un lloc força més nòrdic, a desgrat de la semblança fonètica, ben imperfecta, amb el nostre *Ayälka* dels àrabs.

Tovar (*Iber. Landesk.*, Tarr. 206) resumint l'estat de la qüestió, p. 206 i 205, i afegint-hi dades del Geògraf de Ravenna (*Adello*, probt. copiada de l'Itin. Ant.), i altres de forma contradictòria (*Eloe*, *Elotana*, en fonts més secundàries) constata que només *Aspe* figura en Ptolomeu (Ιασπις o Ασπις); i acaba amb la prudent conclusió «es mejor (con Hübner, A. Sales y F. Fita) no hacer propuestas sobre su identificación».

Jo diria que en el fons de tot això pot haver-hi un error de còpia *Adello* per *Aiello* en l'itinerari Antoní: car amb 'Aielo' sí que lliguen les distàncies, i també la forma de les mencions aràbigues i modernes. I sobre aquell error se n'hauran acumulat de posteriors.⁵

Dels *Aielo* no caldrà afegir ací res a l'art. supra, si no és que el de Malferit figura amb 35 moriscos en la llista de c. 1600, i el de Rugat amb 27 (*El Arch.* IV, 380, 381); i dades semblants es trobaran en Lapeyre (pp. 36 i 95).

NOVEL·LÈ és més important en l'art. present, perquè presenta, segons tota l'aparença, repetició del cas d'un compost *Nov-elda*. Però ací amb conservació del grup etimològic *tl* (o sigui *l·l*) sense l'alteració en *ld*, conforme a la fonètica castellana: gens estrany, perquè aquí Castella no hi arribà mai, i és més lluny del límit de les llengües.

Novellè és un poblet amb municipi, situat molt prop de Xàtiva, 3 k. més al SO. *Pron. novel·lè* a Albaida (J.G.M. 1935 i ho noto a Canals oscil·lant entre *novellēi novelēi* (xxxii, 30.24, a Xàtiva -*elē* (xxxii, 18.23), i en l'enq. de 1962 en el poble mateix -*elē* dos cops (xxxii, 2.5, 32.23) si bé ho admetia també amb geminada (32.1).

Les notícies escrites són només des del S. XVI. Segons SSiv., *Novellè*, -*elē*, el 1534 fou erigida en rectoria de moriscos, amb el nom d'Anrich Tallada, d'una família de cavallers que n'eren senyors; tenia 32 cases de moriscos en temps del «Beato», (amb *Anauir* com a filial): consta amb 20, 30 i 20 cases de mor. en els censos de 1527 i ss. (Lapeyre, 31); la llista de c. 1600 només li diu «alq. de Tallada» amb 28 mo. (*El Arch.* IV, 382).

Més important és la forma que li dóna el 1609 Reglà-Boronat anomenant-lo *Novelda* (pertanyent a Fc. Rocamora i amb 50 ca. de mo.); per més que indubtablement es refereix a *Novellè* perquè va continuat entre la «Moreria de Xàtiva» i *Annahuir* (p.